

BUKH & BETON

EN INTRODUKTION TIL
GYMNASTIKHØJSKOLEN I OLLERUP

Mandegymnastik i Gymnastiksalen, ukendt årstal.

Danseundervisning, 2017

Forside: Hovedbygning, indviet 1920.

FORORD

En nøgle til forundring

På mange højskoler nyder forstanderen og lærerne at fortælle historier fra skolens fortid. Det er klassisk højskolekultur at drikke kaffe i opholdsstuen, synge et par fællessange og lytte til fortællinger om alt det, der skete engang. Fællesskabet, hyggen og underholdningen er i top.

Historiefortælling har dog også en anden væsentlig pointe. Som en del andre højskoler har Gymnastikhøjskolen i Ollerup i mange år sat spor i vores fælles historie og spillet en rolle i vores fælles liv. Hvis vi vil forstå os selv og skabe nye, gode rammer for vores fremtid, må vi tage bestik af det, der har skabt os. Dette er historiens relevans.

Selvom man i dag kan føle sig „sat fri“ af fortidens snærende bånd, kommer vi ikke uden om, at vores syn på krop, køn, idræt, naturlighed, skønhed, individ og fællesskab er stærkt præget af de mennesker, der levede engang, og blandt andet gik omkring på Gymnastikhøjskolen i Ollerup.

De følgende sider tilbyder et kig ind i disse menneskers liv. Det er håbet, at dette tilbageblik kan bidrage til et fælles fundament, hvorfra vi kan gøre os nye erfaringer med alt det, vi i fremtiden må tage på os som en fælles opgave. Med andre ord: Det gode fællesskab, den sunde krop og det hele menneske opstod og opstår ikke af sig selv.

Giver læsningen lyst til mere, er alle til hver en tid velkomne til at besøge skolen. Landsbyen Ollerup er i det hele taget et besøg værd som en enestående skoleby med ikke færre end fire, frie skoler: Den frie Lærerskole, Ollerup Efterskole, Ollerup Friskole og Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Intet andet sted i landet findes en så tæt koncentration af skoler, der på hver deres måde praktiserer tankegods fra den frie skoletradition.

Velkommen til Gymnastikhøjskolen i Ollerup!

EN MÆRKE­LIG STØRRELSE ELLER EN FORUNDERLIG SKOLE?

Gymnastik og politik

Til et møde for tidligere elever i 2016 formulerede en af deltagerne, at „Gymnastikhøjskolen i Ollerup er en mærkelig størrelse“.

Det er ikke helt forkert. På den ene side er Gymnastikhøjskolen en ganske almindelig, klassisk folkehøjskole, der har bedrevet livsoplysning, dannelse og folkelig oplysning siden grundlæggelsen i 1920. Skolens faglige fokus var fra starten centreret omkring gymnastik og idræt, og formålet har igennem alle årene været at danne og uddanne ledere til det frivillige foreningsliv. Dette er der i og for sig ikke noget besynderligt i.

På den anden side har Gymnastikhøjskolen vist sig at være noget andet og mere end bare en „almindelig folkehøjskole.“ Højskolen er den første af sin art, der valgte at profilere et enkelt fag, gymnastikken, og siden 1920 har den været et flagskib i udbredelsen af den folkelige gymnastik på nationalt og internationalt plan. Skolens karismatiske grundlægger, Niels Bukh (1880-1950), skabte historie med verdens første gymnastikhøjskole og sin reformation af den folkelige gymnastik. Men samtidig fik hans omfattende ungdomsprojekt også alment samfundsmæssige og politiske konsekvenser. Bukh kædede gymnastikken og højskolearbejdet

sammen med sine politiske bestræbelser og sin nationalistiske vision, og i hans optik indebar det brug af højreradikale og antidemokratiske redskaber.

I dag er det stadig skolens ambition at forene gymnastik og samfund og danne eleverne til såvel idrætsudøvere som medborgere. Til gengæld er der ikke længere tvivl om, at folkestyret er en integreret del af formålet, idet lovgivningen for skoleformen forpligter alle højskoler på livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse.

Netop på grund af denne brogede historie finder mange skolen et besøg værd. Kigger man efter, vil man ane konturerne af en række komplekse, historisk forankrede problemstillinger i skolens gymnastikundervisning, i den almene pædagogik samt i skolens arkitektur og kunst. Disse problemstillinger har nok til tider voldt problemer og givet anledning til kritik, men alt i alt også gennem årene dannet grobund for vækst og udvikling. Forholdet mellem det hjemlige og det fremmede, fortiden og nutiden, det ensrettede og det afvigende samt mellem individ og fællesskab var og er en nøgle til forståelse af Gymnastikhøjskolen i Ollerup.

Historie og fag på tværs

I denne kortfattede introduktion til skolen lægges vægten primært på perioden 1920-1950, og der bliver i overblikform trukket faglige tråde mellem historie, idræt, kunst, samfund og pædagogik. Er man tværfagligt interesseret, giver et besøg på Gymnastikhøjskolen i Ollerup mulighed for at undersøge, hvordan diverse retninger og bevægelser til trods for deres forskelligartethed hver især indgår i Gymnastikhøjskolens mærkværdige historie. Dette gælder

blandt andet grundtvigianisme, nationalisme, nyklassicisme, vitalisme og minimalisme.

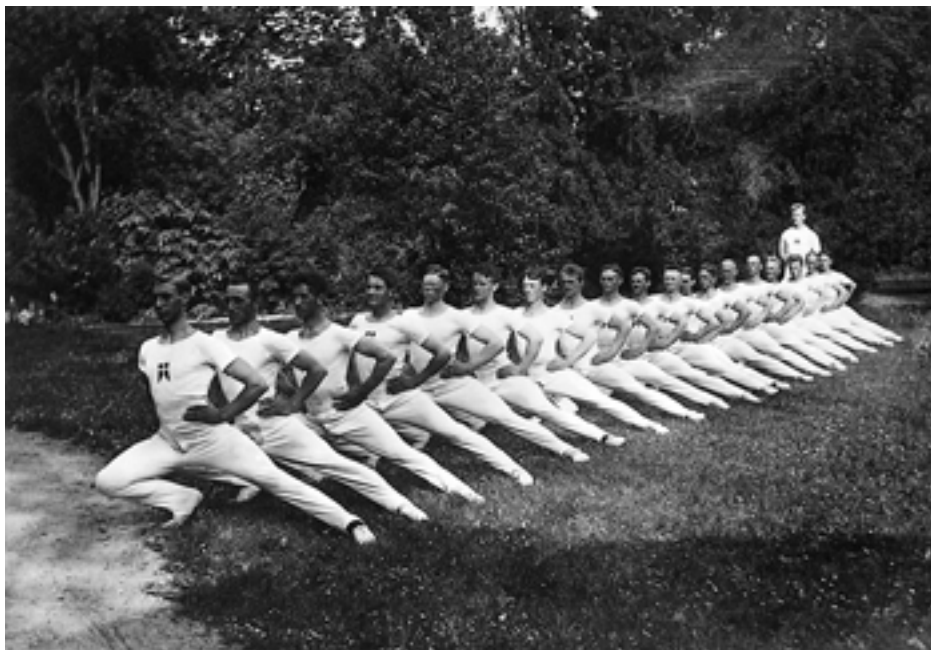
Skriftet er bygget op af fire kapitler, som kan læses hver for sig eller i sammenhæng:

- Gymnastik og idræt
- Ideologi og politik
- Kunst og arkitektur
- Pædagogik og højskolekultur

På tværs af disse kapitler er det muligt at forfølge temaer om blandt andet krop, køn, naturlighed, skønhed, sundhed, individ og fællesskab.

NFS Grundtvig, maleri/tryk af Jacob Herskind, spisesalen, 2003

Svensk inspireret stillingsgymnastik. Niels Bukh leder OL-holdet, 1912.

Mandegymnastik i Gymnastiksalen, ukendt årstal.

GYMNASTIK OG IDRÆT

Niels Bukh

I forsøget på at forstå Gymnastikhøjskolen i Ollerup som både højskole og som et flagskib for den folkelige gymnastik, er det en god ide at tage et kig på skolens rødder i årtierne omkring skolens oprettelse i 1920. Det er i denne periode, skolens grundlægger, Niels Bukh, formgav sine ideer angående gymnastik, ungdom og højskole, og det er i denne periode, Gymnastikhøjskolen dannede sit idrætslige og ideologiske fundament.

Niels Bukh kom til verden i 1880 og voksede op på Vallekilde Højskole, hvor hans far var lærer. Her blev den lille Bukh præsenteret for en række af de idealer og praksisformer, man finder på en grundtvigsk højskole: Det dynamiske fællesskab, sang, nationalt sindelag, samfundsengagement og „det hele menneske.“ Det var også i disse barndomsår, han blev introduceret for den svenske gymnastik, som han senere dyrkede intensivt og tog udgangspunkt i. Som 14-årig flyttede Bukh hjemmefra, og i de følgende år gav han sig i kast med blandt andet søfart og landbrug. Senere i sit liv berettede Bukh, at han i denne periode af sit liv erfarede konsekvenserne af arbejdets nedslidning af det naturlige menneske. Han indså, at ellers sunde mennesker i en ung alder havde svært ved at trække vejret og blev arbejdsstive, rundryggede og trangbrystede.

Uddannelse og arbejde

Bukh gennemførte et et-årigt kursus på Statens Gymnastikinstitut i København og uddannede sig senere til sygegymnast og massør på Teilmans kursus. Her lærte Bukh, hvordan stive muskler og knogleforbindelser kunne genvinde bevægelighed under målbevidst behandling. Og det var her, han hentede sit råstof til den del af hans gymnastiksystem, hvor træneren og medgymnaster bøjer, strækker og vrider gymnastens krop, så vedkommende kan genvinde sin frie og naturlige holdning.

I årene 1914-1920 arbejdede Bukh som gymnastiklærer på Ollerup Folkehøjskole (i dag Den frie Lærerskole). På skolen uddannede Bukh delingsførere – trænere og ledere til de frivillige foreninger – og udviklede sin gymnastik fra at være en såkaldt stillingsgymnastik til en mere dynamisk bevægelsesgymnastik.

I 1920 oprettedes Gymnastikhøjskolen i Ollerup på nabogrunden, og i de følgende årtier finpudsede Bukh sit gymnastiske system i takt med, at skolen voksede, og hans gymnastik vandt indflydelse i Danmark og i udlandet. Niels Bukh døde i 1950, men Gymnastikhøjskolen fortsatte ufortrødent eksponeringen af den bukhske gymnastik indtil 1970'erne, hvor gymnastikken undergik større forandringer og bevægede sig i ret-

ning af den moderne gymnastik, man i dag kan opleve på skolen.

Inspirationen udefra

Selvom Bukh selv fremhævede sit virke som et nationalt fænomen, lagde han ikke skjul på, at hans syn på gymnastik og ungdomsarbejde var stærkt inspireret af bevægelser i andre lande.

Som nævnt voksede Bukh op med den svenske gymnastik, som han dyrkede i sin barn- og ungdom, og som senere dannede grobund for udviklingen af hans eget gymnastiksystem. Svensk gymnastik blev populær i danske bondekredse og på danske højskoler i årtierne op til 1900, da bevægelseskulturen på linje med eksempelvis andelsbevægelsen indgik i den frie bondes kamp for selvstændiggørelse og politisk indflydelse. Stamfaderen til den svenske gymnastik, digteren og gymnastikpædagogen P. H. Ling (1776-1839), ønskede at genrejse Norden ved hjælp af en helhedsorienteret tilgang til sjælen, legemet og den åndelige natur. Derfor indgik både gymnastik, digtning og historie i hans nationalromantiske værktøjskasse. I modsætning til den dominerende militærgymnastik forsøgte linggymnastikken at tilpasse sig menneskets natur, og målet var sundhed for alle; selv syge og kvinder kunne nu være med! I modsætning til moderne gymnastik bestod den lingske gymnastik af langsomme, meget stilrene bevæ-

gelser, ofte synkrone og uden kropslig kontakt mellem gymnasterne.

Fra Finland begyndte nye vinde at blæse med gymnastikpædagogen Elli Björkstén (1870-1947), der udviklede den svenske gymnastik i retning af en mere æstetisk bevægelsesgymnastik. Dette fik indflydelse på Bukhs gymnastik, selvom hans gymnastik først og fremmest rettede sig mod mandlige udøvere og ikke i nær samme grad som Björksténs indeholdt en sjælelig dimension. Og endelig – fra Frankrig – blev Bukh inspireret af løjtnant Georges Héberts (1875-1957) gymnastik, som bestod af meget kraftige bevægelser udført i et intenst tempo uden pauser, ofte af mandlige gymnaster iført små, sorte shorts.

Påvirkningerne fra Sverige, Finland og Frankrig er tydelige. Men bagved disse nyere bevægelser fandt Bukh dog inspiration i en mere grundlæggende og langt ældre bevægelseskultur, som han med sit gymnastiksystem, den primitive gymnastik, og med sin højskole forsøgte at genoplive: Den græske oldtid.

Primitiv gymnastik

Når Bukh kaldte sin gymnastik for primitiv, gjorde han det for at betone de oprindelige, rene og ædle former for bevægelse, man finder i den græske oldtid. „Det smukkeste af alt, hvad der fandtes, var de græske Ynglinge, der her tumlede sig nøgne i al deres kraftige Skønhed,“ skriver Bukh i 1915. Bukh var bevidst om,

at begrebet gymnastik har rod i det græske „gymnos“, der betyder nøgen, og at gymnasier i sin tid fungerede som offentlige idrætspladser, hvor den åndelige og kropslige dannelse indgik i en tæt forbindelse. Dette blev et centralt ideal for Bukh, der i sin samtid fandt det modsatte: Åndeligt og fysisk nedslidte mennesker med krum ryg, ludende hoved og svækket holdning.

samtiden ikke var bekendt med. Oven i dette vakte det opsigt, at Bukhs mandlige gymnaster kom i tæt berøring med hinanden i forbindelse med det såkaldte dobbeltarbejde. Under træningen vred, bøjede og strakte de hinanden, og til opvisninger formåede de med overlegen kontrol at løfte hinanden og fremvise helt nære og meget intime stillinger.

Mandlige gymnaster iført sorte shorts i Gymnastiksalen, ukendt årstal.

Bukh udviklede på baggrund af det oldgræske bevægelsesideal sin egen gymnastik som en ny arbejdsmåde, med hvilken man kunne skrælle de lag af mennesket, som senere tiders kulturer og civilisationer havde påført. Tempoet blev sat kraftigt i vejret, de dynamiske og kraftbetonede øvelser intensiveredes med forøget sving og rytmik, og hele kroppen gennemarbejdedes i en stil, man i

Gymnastik kan være kunst

Bukh anså det moderne menneske som en syg, inaktiv patient. Med trænerens og medgymnasterens hårdhændede og kraftige behandling var det intentionen, at gymnasten kunne genvinde sit helbred og sin frie, naturlige holdning. Gymnasterens fysiske sundhed stod centralt for Bukh, men han fremhævede i samme åndedræt, at gymnastikken i særdeleshed skulle

være smuk og fungere som et kunstværk: „Gymnastik kan være Kunst, hvor den drives i sin skønneste Form – den har sit Maal i sig selv“ (Bukh, 1915).

En af grundene til at Bukhs gymnastiksystem fik stor udbredelse er, at de æstetiske og sundhedsmæssige prin-

cipper flettedes sammen i et helhedssystem og gav gymnasterne en ofte euforisk totaloplevelse. Harmoni, fuldkommenhed, orden, homogenitet, præcision, disciplin og forædling er kvaliteter, som på både et individuelt og kollektivt niveau løftede udøverne æstetisk såvel som idrætsligt.

Opvisning på plænen bag hovedbygningen, første halvdel af 1920'erne.

Litteratur om gymnastik og idræt i Gymnastikhøjskolens første tid

- Bukh, Niels (1915): *Om legemlig opdragelse. I: Årsskrift for Ollerup Højskoles Elevforening*. Odense: Andelsbogtrykkeriet i Odense.
- Bukh, Niels (1922): *Primitiv gymnastik eller grundgymnastik*. Odense: Andelsbogtrykkeriet i Odense.
- Korsgaard, Ove (1982): *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*. Viborg: Gyldendal.
- Bonde, Hans (2001): *Niels Bukh. En politisk-ideologisk biografi*. Gylling: Museum Tusulanums Forlag.

IDEOLOGI OG POLITIK

OD

Går man omkring på Gymnastikhøjskolen i Ollerup, vil man flere steder møde skolens lille logo med indskriften: OD. OD står for både Ord og Dåd og Ollerup Delingsfører og henviser til, at ordet, indholdet af elevernes ophold på skolen, skal resultere i en efterfølgende handling. At man med en uddannelse som instruktør og træner i gymnastik og idræt skal lade sine kundskaber komme andre til gavn inden for det frivillige foreningsliv. Delingsførerne udgjorde kernen i Niels Bukhs ambitiøse arbejde med dansk ungdom i perioden 1920-1950, men også i dag fungerer OD som en nøgle til at forstå, hvad meningen er med et ophold på Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Gymnastik og idræt har et dobbelt sigte: På den ene side skal undervisningen kvalificere og udvikle den enkelte elev, men samtidig er formålet, at eleverne får og gør brug af opholdets lederuddannelse. Det er således skolens opfattelse, at lederuddannelse og idrætsundervisning fungerer som demokratisk dannelse, når eleverne gør ordet til handling og efter deres ophold arbejder aktivt med sundhed og bevægelsesglæde i det danske og internationale foreningsliv.

Bondens frihedskamp og det nationale ungdomsarbejde

I årtierne før og efter 1900 handlede arbejdet med delingsførerne om andet og mere end lederuddannelse. For det første indgik delingsføreruddannelsen i den frie bondes kamp for øget selvstændiggørelse og politisk indflydelse. Ideen for bønderne var, at deres gymnastiske fællesskab styrkede deres sammenhængskraft og evne til at handle som en kollektiv enhed. Partiet Venstres sejr i 1901 og indførelsen af parlamentarismen opfyldte bøndernes politiske mål, og gymnastikken fungerede som en vigtig identitetsmarkør i denne kamp. Brydningerne mellem eliten i byen og folket på landet formede sig inden for idrætten generelt som en kamp mellem den urbane sportskultur og den provinsielle gymnastik.

For Bukh og andre ligesindede spillede gymnastikken dog også en rolle i kampen for Danmark som nation. Tabet af Sønderjylland i 1864 skabte en trang til genrejsning af Danmark, og mange af de danske foreninger, som skød op i årtierne efter 1864, havde som nationalt mål at styrke landets forsvarsevne. Skydning og gymnastik dyrkedes derfor ofte side om side i de danske foreninger.

Også i dag bærer man fanen ind til gymnastikopvisninger og går på gulvet i ens dragter. Selvom de

færreste moderne gymnaster dyrker skydning eller forbinder gymnastik med forsvaret af Danmark, vækker fa-neindmarch og uniformering minder fra en national idrætskultur, der var engang.

Den stærke ungdomsleder

For Niels Bukh var det afgørende, at det enkelte menneske underlagde sig kollektivets normer. I Bukhs opvisningsgymnastik skinner hans opfattelse af folket igennem, idet individets værdi indfinder sig, når det enkelte menneske indgår som del af en helhed. Gymnasterne fremstår således ofte anonyme og stræber efter den homogene perfektion.

Bukhs egen rolle formede sig i takt med hans forståelse af folket. Som gymnastikleder anså han sig selv som en landmand, der med ploven formgiver et materiale, gymnasterne, og således trækker han på romantikkens opfattelse af folket som en levende organisme. Bukhs selvforståelse og folkelige rolle blev igennem årene tydeligere, og han betragtede sig selv som den stærke ungdomsleder, en patriark, der gerne blev tiltalt Fatter Bukh. Igennem årene vandt han så stor national og international indflydelse – politisk og folkeligt - at han af mange blev anset som den mest magtfulde mand i den provinsielle del af landet. Flere fotografier fra skolens to første årtier bekræfter Bukhs selvforståelse som en art magtfuld koloniherre: Iført tropeuniform og

med en flodhestepisk som taktstok instruerede han gerne gymnasterne fra toppen af en plint eller fra gymnastiksalens kommandobalkon.

Folkestyrets krise

Højskoleforstandere på den tid havde generelt en mere ophøjet position end skoleledere i dag. Bukh skærpede dog sin rolle som autoritet markant og agiterede i løbet af 1930'erne sågar for en nazistisk inspireret samfundsorden med ham selv som folkets stærke leder. Efter opvisninger i Tyskland i 1933 udfoldede Bukh sit syn på de nazistiske omvæltninger syd for grænsen og fremhævede i relation til jødeforfølgelserne, at tyskerne måtte fjerne „det skadelige, fremmede blod“, hvis de fandt det nødvendigt. Bukhs gymnastik udbredtes som del af den nazistiske ungdomsopdragelse igennem 1930'erne, han modtog flere tyske ordener, og han udtrykte offentligt sin største beundring for Tysklands store fører.

Var Bukh dermed nazist? Han meldte sig aldrig ind i det nazistiske parti i Danmark, og han var ikke tyskervenlig i den forstand, at han ønskede Danmark indlemmet i Det Tyske Rige. Bukh var nationalist, og han kæmpede til sin død for Danmarks sag. Men problemet for Bukhs eftermæle er, at han samarbejdede intenst med nazisterne før og efter 9. april 1940, og at han i sin kamp for Danmark drog umiskendelige paralleller mellem sit eget samfundsomvæltende

ungdomsarbejde og det tyske ungdomsarbejde. Bukh var først og fremmest dansksindet, men politisk var han højreradikal. Og da han udenom den danske regering lagde planer med de tyske besættelsesmagter om tiden

efter tyskernes forventelige sejr, deriblandt indsættelse af ham selv som ungdomsminister, må det erkendes, at Bukh benyttede antidemokratiske virkemidler i sin kamp for et nyt og stærkere Danmark.

Niels Bukh iklædt tropetøj, ukendt årstal.

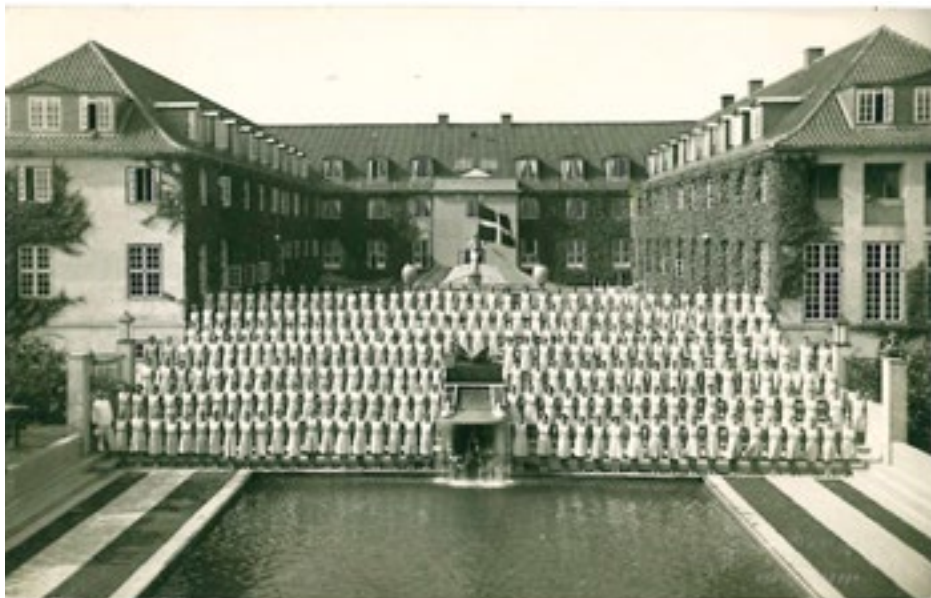
Niels Bukh dirigerer kvindelige gymnaster på Volden, ukendt årstal.

Niels Bukh leder sommerpigernes opvisning i Flensborg, 1936.

Litteratur om Niels Bukhs politiske og ideologiske arbejde

- Bonde, Hans (2001): *Niels Bukh. En politisk-ideologisk biografi*. Gylling: Museum Tusulanums Forlag.

Kvindelige højskoleelever og Niels Bukh ved det udendørs bassin, ukendt årstal.

Den indendørs svømmehal, 1926.

KUNST OG ARKITEKTUR

Gymnastikhøjskolen i Ollerup bliver ind imellem beskyldt for at være et forvirrende sammensurium, når talen falder på skolens kunst og arkitektur. Rette vinkler følger skæve former, og minimalistiske betonfigurer står side om side med klassiske bronzeskulpturer. Ved skolens grundlæggelse i 1920 satte den nyklassicistiske arkitektur sit præg på skolen. Herefter og i forlængelse af nyklassicismen påvirkedes skolen af vitalismens kunst- og kulturstrømninger. Og endelig, i nyere tid, har der indfundet sig kunstværker med afsæt i minimalisme og neosymbolisme.

Skolen er altså et mærkeligt sammensurium. Men midt i alle kontrasterne findes tillige en række forbindelseslinjer, som trækker tråde mellem skolens historie, gymnastik, pædagogik og ideologi og dermed understøtter skolens komplekse fortælling. Dette giver mulighed for en undersøgelse af Gymnastikhøjskolen som et mangetydigt læringsrum; og for den alment interesserede tilbyder skolen en tour de force igennem en række af det tyvende århundredes bærende kunst- og arkitekturstrømninger: Nyklassicisme, vitalisme, minimalisme og neosymbolisme.

Nyklassicisme

Begrebet nyklassicisme får de fleste til at tænke på den kunstrening i første

halvdel af det 19. århundrede, som blandt andet arkitekten C. F. Hansen (1756-1845) og billedkunstneren Bertel Thorvaldsen (1770-1844) stod i spidsen for. Hundrede år senere, i perioden 1918 til begyndelsen af 1930'erne, indfandt der sig dog endnu en nyklassicisme, som nok ikke er anerkendt i samme grad, men dog har sat sit væsentlige præg på mange huse og bygninger, primært i de danske købstæder.

Nyklassicismen skinner tydeligt igennem på Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Den trelængede hovedbygning fra 1920 fremstår enkel, harmonisk og stilren, og hvert delelement er tilpasset bygningens helhedsindtryk. I skolens svømmehal, Danmarks første fra 1926, finder man doriske søjler, ovenlys, hvælvet loft, terrazzogulv og okseblodsfarvede vægge, hvilket trækker på inspirationen fra den antikke oldtids badekulturer i f.eks. Pompeji. Og endelig, hvis man anlægger et perspektiv fra oven og anskuer skolens bygninger og sportsanlæg i et hele, vil man opdage konturerne af en nord-sydgående akse. Fra skolens start var det meningen, at denne midterlinje skulle fungere som anlæggets rygrad, og at bygninger, sportsanlæg og skulpturer skulle indrettes symmetrisk omkring akse. Målet var klare perspektiviske linjer og et harmonisk helhedsindtryk.

Gymnastikhøjskolens arkitekt

Skolens arkitekt blev Ejnar Mindedal Rasmussen (1892-1975), der i datiden var anerkendt for gode håndværks-traditioner og en afbalanceret nyklassicisme. Som andre nyklassicister tilstræbte Mindedal Rasmussen det enkle og ukomplicerede, kunstnerisk sammenhæng, disciplin, klarhed og orden. Nyklassicismen reagerede mod stilarterne fra slutningen af det 19. århundrede, som blev anset for at være for brogede, usammenhængende og individualistiske. Det nye århundredes nyklassicister søgte derfor tilbage til antikkens idealer for at kunne begynde forfra og genfinde et elementært ståsted.

Niels Bukh var helt bevidst om sit valg af arkitekt. Når arkitekt Mindedal Rasmussen forsøgte at begynde forfra og i antikken genfandt en række elementære principper, skabte hans bygninger den perfekte ramme for Bukhs fortolkning af den oldgræske krops- og bevægelseskultur. Som idrætsmand var Niels Bukh nyklas-

sicist, og skolens arkitektur er, som Bukhs gymnastik, primitiv i betydningen oprindelig, ren og ædel. Bukh kunne dermed ikke have valgt en bedre arkitekt end Mindedal Rasmussen, hvis arkitektur til perfektion satte rammen om den gymnastik, Bukh arbejdede med.

Fællesskabets arkitektur

Kritikere mener, at ikke bare Bukhs idrætssyn, men også hans autoritære, antidemokratiske og pronazistiske synspunkter kommer til udtryk i arkitekturen. Mindedal Rasmussen delte ikke Bukhs højreradikale samfundsopfattelse, og det svastika, man finder ved svømmehallens indgangsparti, har eksempelvis ikke noget at gøre med nazismens hagekors. Om Bukh tolkede den nyklassicistiske renhed og kunstneriske stringens som arkitekturens svar på en hierarkisk orden og racehygiejne, findes der ikke belæg for. Omvendt forekommer det dog ikke som en tilfældighed, at det disciplinerende forhold mellem

Opvisning på plænen bag hovedbygningen, første halvdel af 1920'erne.

Svastika, mosaikudsmykning af gulv ved indgangen til den indendørs svømmehal, 1926.

bygningernes enkeltdele og helheden ganske præcist spejler det menneskesyn, Bukh forfægtede pædagogisk, gymnastisk og ideologisk: At det enkelte menneskes liv får fylde og giver mening, når det underlægger sig fællesskabets præmisser.

Vitalisme

På Gymnastikhøjskolen kommer man ikke uden om svedige, formfuldente, halvnøgne kroppe. Sådan var det i skolens spæde begyndelse, og sådan er det i dag, når gymnastik og idræt udgør kernen i et højskole-

og bevægede sig i retning af den kultur- og kunststrømning, man kalder vitalismen. Vitalismen er ikke en egentlig kunstretning, men en holdning en række kunstnere dyrkede i perioden 1890-1940. På latin betyder vita liv, og vitalisterne ønskede at intensivere den del af menneskelivet, der handler om krop, natur, sundhed, skønhed og sport. Som nyklassicisterne tog flere af vitalisterne afsæt i den antikke oldtid, men med den ambition at sætte ekstra fokus på livskraften og menneskets sanselige og kropslige dimensioner.

Unge græske Krigere spænder Hjelmen ved Synet af fjendtlige Skibe, maleri af Axel Bredsdorff, Gymnastiksalen, 1924-1925.

ophold.

I relation til skolens kunst og arkitektur skete der det pudsige, at nyklassicismen i mødet med skolens bevægelseskulturer ændrede udtryk

En stor del af Gymnastikhøjskolens kunst har siden 1920'erne og op til nyere tid medvirket til at give skolen et vitalistisk udtryk. Græske skulpturer som Diskoskasteren (opstillet

1923), Diadembinderen (genopstillet 2007) og Den sandalbindende Hermes (genopstillet 2007), som er placeret omkring det udendørs svømmebassin, iscenesætter sporten, kampen, bevægelsen og den naturlige krop. Og i foyeren ved OD-hallen og i Springcenteret finder man fotokunst fra årene efter årtusindskiftet, der lægger sig i slipstrømmen af de vitalistiske idealer med illustrationer af nøgne, spændstige og kraftfulde kroppe.

For Niels Bukh indgik vitalismen i hans store ambition om at genskabe en stærk, sund og livskraftig ungdomskultur. Gymnasternes æstetiske udtryk var en fuldt integreret del af Bukhs arbejde med idræt, og som noget nyt og opsigtsvækkende lod han sine mandlige gymnaster fremvise i bar overkrop og iført små, sorte shorts. Med Bukhs – og en del af de samtidige vitalisters – stærke betoning af den nøgne mandekrop blev der skabt nye fortællinger om maskulinitet, køn og seksualitet. Bukh var homoseksuel, og man kan ikke afvise, at han har nydt at være i selskab med unge, svedige, halvnøgne mænd. Set i et større lys og med blik på hans store pædagogiske og ideologiske ungdomsprojekt indtager de nøgne kroppe dog en noget mere betydningsfuld rolle som bannerførere for en renaissance af antikkens oprindelige, sunde og ædle krop.

Vitalismen kædede kunst og sport sammen på en måde, man ikke tidli-

gere havde set. De moderne Olympiske Lege inkluderede konkurrencer i kunst (indtil 1948), og Mindedal Rasmussens indendørs svømmehal vandt i den forbindelse sølv til OL i 1928. I sommeren 1935 afholdt Gymnastikhøjskolen et storstilet landstævne med 14.000 udøvere og 50.000 gæster, kaldet „den nordiske olympiade“. Her indgik en større kunstudstilling med vitalistiske værker af blandt andet C.F. Willumsen (1863-1958) og Kai Nielsen (1882-1924).

Minimalisme og neosymbolisme

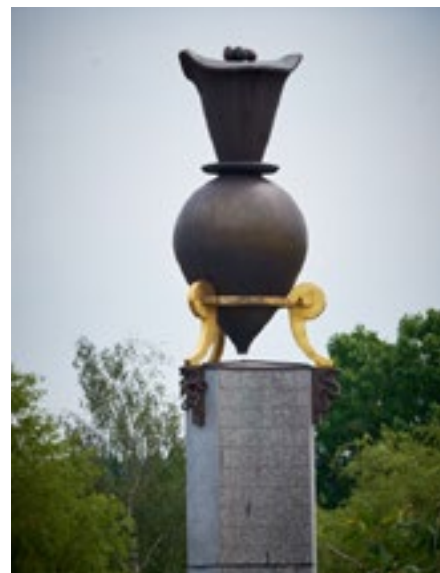
I årene 2005 og 2006 blev Gymnastikhøjskolen beriget med moderne kunst efter en donation fra Ny Carlsberg Fondet på omkring 15 mio. kroner. Mod nord, foran hovedbygningen, finder man blandt andet skulpturen »Omorica«, i skolens midte skulpturerne »Stor Søjlevase« og »Lille Bronzevase«, og mod syd, på Volden, knejser »Vejviserne« og den noget mindre »Beskueren«.

Det er kunstnerne Stig Brøgger (1941-), Hein Heinsen (1935-) og Mogens Møller (1934-), der står bag og samarbejdede om skolens nye kunst. Værkerne befinder sig i spændingsfeltet mellem minimalisme og neosymbolisme. På den ene side skinner minimalismen tydeligt igennem med objekternes rene og enkle former, der ikke påberåber sig status som kunst. Og på den anden side peger værkerne på en række kultur-

historiske fortællinger med symboler som søjle, grantræ, vase, æg og diskoskaster. Fælles for kunstværkerne befinder sig et princip om „den sårede heroisme“: En fremhævelse af kompleksiteten mellem det rene og det urene, orden og uorden samt disciplin og afvigelse.

Integreret i værkernes postmoderne udtryk ligger en fortolkning af og kommentar til Gymnastikhøjskolens tidlige historie og menneskesyn. På den ene side udtrykker værkerne respekt for den orden og disciplin, man

finder i det homogene fællesskab. Hovedparten af de nye kunstværker er opstillet symmetrisk i forhold til skolens nord-sydgående akse, og dermed indgår de i og bekræfter skolens nyklassicistiske helhedsprincip. Samtidig forsøger værkerne at „såre“ den skønne helhed, de selv bekræfter, med en række skæve, individuelle og grimme objekter. Menneskelivet synes paradoksalt og må udlevs i spændingsfeltet mellem det individuelle og det fælles, fortid og nutid og det hjemlige og det fremmede.

Stor Søjlevase, skulptur af Mogens Møller, 2006.

Omorica, skulptur af Stig Brøgger, 2006.

Litteratur om Gymnastikhøjskolens kunst og arkitektur

- Damkjær, Camilla og Finnerup, Simon (2007): *Kunst og arkitektur på Gymnastikhøjskolen i Ollerup*. Svendborg: Gymnastikhøjskolen i Ollerup.
- Hvidberg-Hansen, Gertrud og Oelsner, Gertrud (red.) (2008): *Livslust. Sundhed-skønhed-styrke i dansk kunst 1890-1940*. Odense: Fuglsang Kunstmuseum og Forlaget Odense Bys Museer.
- Langkilde, Hans Erling (1986): *Nyklassicismen i købstæderne. Arkitektur og arkitekter i årene omkring 1920*. København: Arkitektens Forlag.

PÆDAGOGIK OG HØJSKOLEKULTUR

Kulturmøde

Hovedparten af de ældre, danske folkehøjskoler hviler på en grundtvigsk tradition og en nordisk kulturarv. Sådan er det også på Gymnastikhøjskolen i Ollerup, hvor eksempelvis vægmaleriet i foredragssalen med gudinden Idun og foryngelsens æbler peger på den nordiske mytologi som inspirationskilde. Niels Bukh voksede op i grundtvigske højskolekredse, og i dag er fællessang, historiefortælling og det levende ord stadigvæk integreret i skolens daglige praksis.

Det, der for alvor springer i øjnene på Gymnastikhøjskolen, er dog ikke den nordiske tradition, men arven fra den sydeuropæiske, græske og romerske oldtid. Skolens kunst og arkitektur er stærkt præget af nyklassicismens fortolkning af den antikke oldtid, og Bukh var idrætsligt set nyklassicist i kraft af sin inspiration af den græske krops- og bevægelseskultur.

Idun uddeler foryngelsens livsæbler, vægmaleri af Troels Trier, Foredragssalen, 1926.

Gymnastikhøjskolen er altså noget andet og mere end en traditionel, dansk folkehøjskole. Skolen har igennem alle årene fra grundlæggelsen i 1920 til i dag dannet ramme om et møde mellem en nordisk og en sydeuropæisk kultur. Niels Bukh personificerede denne kompleksitet og udviklede sig til både fuldblods nationalist og globalist, idet udviklingen af hans syn på krop, idræt og bevægelse forløb i en vedvarende vekselvirkning mellem dansk kultur og fremmede kulturer uden for landets grænser.

Op til i dag har skolen bevaret det internationale kulturmøde som del af det pædagogiske arbejde. Skolens elitehold drager jævnligt på opvisnings-ture til andre kontinenter, og skolen samarbejder med en række uddannelsessteder, skoler og organisationer på globalt plan. Inden for murene, skinner denne tradition tydeligt igennem, da op mod halvdelen af et elevhold ofte udgøres af elever fra andre lande.

Undervisning på Volden, 2017.

Dagligdag

Som på andre folkehøjskoler består dagligdagen af undervisning og øvrigt samvær. Elever og skolens ansatte spiser og arbejder sammen, og i fritiden fortsætter fællesskabet med hygge og en række forskellige aktiviteter. At være elev på Gymnastikhøjskolen er et helhedsprojekt, hvor alle døgnets timer indgår i højskoleopholdet, og som på andre højskoler, er det et særkende, at læring og dannelse ikke begrænser sig til undervisningen. Når man går på højskole skal man altså være indstillet på at indgå i skabende og meningsfulde fællesskaber til hverdag og fest, morgen, middag og aften. Nogen gange går tiden med beachvolley og vandkamp, mens det

på andre tidspunkter giver mening at drikke kaffe med værelseskammeraten og drøfte livet i al almindelighed.

Højskole er ikke et pusterum, men nok et åndehul. Som regel varer et ophold kun fem til ti måneder, så der skal nås meget på kort tid, og det kan til tider være både hårdt og anstrengende. Til gengæld er der hverken eksamener eller karakterer, hvilket giver den enkelte frihed til at begive sig ud i de dele af tilværelsen, hvor man ikke nødvendigvis skal præstere, men nysgerrigt undersøge og afprøve.

Frihed og ansvar

Elever på Gymnastikhøjskolen er voksne, myndige borgere, og pædagogikken adskiller sig fra børne- og

ungdomspædagogik ved at være en voksenpædagogik. Højskolerne tilhører de frie skoler (som friskoler og efterskoler), og friheden er afgørende for undervisningen og samværet. Forholdet mellem lærerne og eleverne synes ofte ligeværdigt og frimodigt, og friheden forpligter skolen til at skabe et udvidet rum, hvor der gøres plads til at eksperimentere og fejle. Nogle betegner sågar et højskoleophold som et „fjumreår“, hvilket heller ikke på Gymnastikhøjskolen er helt forkert, idet risikoen for at fejle anses som en værdi og forudsætning for, at man på andre tidspunkter kan lykkes.

Som på andre frie skoler er ansvar et integreret i frihedsbegrebet. Det skal forstås på den måde, at friheden betinges af, at man ikke bare er fri fra noget (for eksempel eksamener, karakterer og topstyret pensa), men fri til noget. Gymnastikhøjskolens logo, OD – Ollerup Delingsfører - betoner dette ved at forpligte den enkelte elev til efter opholdet at fungere som træner eller leder i det frivillige foreningsliv og dermed bidrage til fællesskab, sundhed og bevægelsesglæde for alle i samfundet.

På Gymnastikhøjskolen holdes gamle traditioner og ritualer i hævd side om side med moderne lederuddannelse og innovation. Morgensamlinger, fortælleaftener og gymnastikopvisninger trækker på ældre samværs- og formidlingsformer og knytter nutiden til fortiden. I den grundtvigske skoletradition befinder

sig et begreb om „det historisk-poetiske“, hvilket handler om, at man som folk bør orientere sig både bagud og fremad i forbindelse med fællesskabets dannelse. Folkets fælles fortid, det historiske, danner fundament for folkets forståelse af sig selv, og dette skaber afsæt for det poetiske – folkets skabertrang og fokus på fremtiden.

En forunderlig størrelse

Igennem Gymnastikhøjskolens historie har ansatte og elever taget del i udviklingen af gymnastik, idræt og det folkelige fællesskab på en ofte meget markant vis. Mange har haft et særdeles følelsespræget forhold til skolen, hvor offervilje og hengivenhed har stået i skarp kontrast til aversion og stærk kritik. Skolen har igennem alle årene været begunstiget af både anerkendelse og kritik, hvor sidstnævnte har handlet om, at skolen var for maskulin, kropsfikseret, antidemokratisk, for stor og for snæver i sit syn på idræt, gymnastik og bevægelse. Omvendt har skolen igennem næsten 100 år sideløbende været genstand for udbredt beundring og anerkendelse både nationalt og internationalt, og den anses stadig som et kraftcenter for bevarelse og udvikling af nordisk krops- og bevægelseskultur.

Ikke på trods af, men på grund af sin markante status har skolen overlevet 100 år og er fortsat en af Danmarks største og mest efterspurgte højskoler. På Gymnastikhøjskolen er der noget på spil, som er svært

ikke at forholde sig til. Komplekse forhold mellem ånd og krop, individ og fællesskab og afvigelse og disciplin er ikke kun frugtbare, pædagogiske problemstillinger på Gymnastikhøjskolen, men grundlæggende vilkår, som mennesket til hver en tid må forholde sig til. Gymnastikhøjskolen

er både en mærkelig størrelse og en forunderlig skole, og så længe, der er noget på spil, og noget, der rører sig, vil der også fremover være noget at komme efter på højskolen i skolebyen Ollerup.

Sang og fortælling i Foredragssalen, 2016.

Litteratur om højskolepædagogik

- Møller, Jonas og Rahbek, Rasmus Kolby (red.) (2015): *Højskolepædagogik. En fortælling om livsoplysning i praksis*. Aarhus: Folkehøjskolernes Forening og Klim.
- Rahbek, Rasmus Kolby (red.) (2016): *Demokratisk dannelse. Højskolen til debat*. Aarhus: Folkehøjskolernes Forening og Klim.

Oplysninger

Tekst: Simon Finnerup, 2017

Fotos: Jonatan Klausen (forside), 2017

Lars Axel Andersen, 2017

– samt fotografier fra Gymnastikhøjskolens arkiv

Logo udskåret i træ, Gymnastikhøjskolen, ukendt årstal.

Gymnastikhøjskolen i Ollerup
Svendborgvej 3, Ollerup
5762 Vester Skerninge
Tlf: 62 24 12 30
www.ollerup.dk
info@ollerup.dk